

Павлюх Марія Василівна

Критика політики Росії та висвітлення голодомору на шпальтах політичних жіночих видань у Галичині періоду міжвоєнного двадцятиріччя

УДК 007:(438+304):070
DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2022-3.18>

Павлюх Марія Василівна
кандидат наук із соціальних
комунікацій,
асистент кафедри міжнародної
інформації
Національного університету
«Львівська політехніка»
пл. Святого Юра 3, Львів, Україна

Актуальність теми зумовлена сучасними політологічними, гендерними та націоналістичними дослідженнями жіночих рухів у європейських країнах, зокрема українського жіночого руху, який у I половині XX століття став частиною визвольного руху української нації у боротьбі за власну державу. Характер українського жіночого руху, активна участь і залучення жінок до громадських і політичних подій у Галичині перетворив його у активну частину визвольного руху на західноукраїнських землях. Політичні жіночі видання гостро критикували та засуджували загарбницьку політику царської Росії, а згодом, радянської, у стосунках до України. Тему Голодомору політичні жіночі видання Східної Галичини подавали широко та глибоко, викриваючи брехню закордонних часописів, які намагалися ігнорувати велику трагедію українського народу.

Мета дослідження. Проаналізовано головну тематику преси Союзу українок та симпатика цієї організації коломийського часопису «Жіноча воля». Виокремлено кілька форм та видів боротьби і спротиву українського жіночого руху в Галичині російській шовіністичній та тоталітарній політиці. Подано викривальну термінологію у статтях про російську загарбницьку політику щодо України. Просліджено емоційний тон у викривальних публікаціях російської шовіністичної політики про українське питання. Здійснено аналіз кількох програмних публікацій політичної жіночої періодики. Відстежено загальну тенденцію розвитку тоталітарної системи у радянській політиці російських шовіністів.

Методи дослідження. У дослідженні використано комплекс загальних і спеціальних методів: метод концептуального аналізу у визначенні жіночого руху як частини загально-визвольного руху Галичини I половини XX століття; тематичний аналіз у визначенні відвертої тематики політичних жіночих видань; синтез у вивченні методів і форм боротьби активного жіноцтва за свої права та за права рідної нації.

Результати і висновки. Українська національна ідея – головна ідея і свідомісний концепт політичної жіночої періодики, яка виражалася у спротиві активного жіноцтва російській загарбницькій політиці. Національним та політичним ідеалом жіночої періодики стала вільна і незалежна українська нація у власній державі.

Ключові слова: український жіночий рух, преса Союзу українок, національна ідентичність, українська національна ідея, національний ідеал, жіноча періодика, визвольний рух.

Вступ. У період міжвоєнного двадцятиріччя виходять політичні українські жіночі видання у Галичині, які критикують загарбницьку політику Росії (царської Росії і більшовиків) та порушують тему Голодомору на Великій Україні. Ця тематика порушувалася друкованою пресою Союзу українок («Жіночий вістник», «Українка», «Світ українки») та «симпатиком» цієї організації коломийським часописом «Жіноча воля» (*місто Коломия входило до складу Східної Галичини до 1939 року).

Мета статті. Головна мета статті – здійснити глибокий аналіз висвітлення теми Голодомору та російської загарбницької політики у політичних жіночих виданнях Галичини.

Методи статті. У науковій статті використаний комплекс наукових методів, зокрема системного аналізу у характеристиці стереотипів про більшовиків і радянську владу; синтез у загальному висвітленні новин російської політики, зокрема Голодомору; хронологічний аналіз для з'ясування загальних тенденцій висвітлення новин в українській та закордонній пресі того часу.

Основна частина. Видання Союзу українок пропагували українську національну ідею і стояли на позиції, що українська нація повинна бути

самостійною [10]. На зміну владі царської Росії прийшла більшовицька влада, яка прикривалася гуманністю і людяністю, а насправді чинила страшні та жорстокі речі. Часописи Союзу українок викривали тоталітарну політику царської Росії, шовінізм і ненависть більшовиків до українців. Цій проблематиці присвячено чимало статей у часописах організації [9].

Вже у першому політичному виданні Союзу українок «Жіночому вістнику» (М. П. – мовою оригіналу) привертає увагу стаття про революцію 1917 року в Росії, коли невільні народи плекали надію на свободу і на те, що царська Росія дарує її українському народові: «Разом з усією Росією до перебудови свого політичного життя встала і Україна. Усі верстви людної її стрінулись і охотно чий не охотно мусіли взятись до громадської праці. До правлячого стерна мусіла стати жінка – і стала, і не зріклась цього свого громадського обов'язку, і по всій своїй силі і зараз працює на користь краю та на користь його людної» [7, с. 2].

На жаль, це була ілюзія патріоток-українок, що після повалення самодержавності і приходу до влади більшовиків українська нація здобуде свободу. У «Жіночому вістнику» зустрічаємо ентузіазм

у багатьох матеріалах на цю тематику. Та дуже швидко виявилось, що більшовики не будуть дарувати нікому свободу і, зрештою, їхня гуманність це ніщо інше як лицемірство. Розчарування і втрачені надії – тема багатьох статей політичних часописів Союзу українок.

У іншому друкованому органі Союзу українок журналі «Жінка», що вийшов 1935 року про «совети» знаходимо значно більше матеріалів. Відверто про совети часопис починає говорити у рубриці «Рута родини в Советах». У матеріалах відверто критикуються усі большевицькі псевдометоди використання дітей і псевдовиховання. Система доносів, яка широко підтримувалася і плекалася змалечку більшовицькою владою, мала на меті викоринити українську моральність і святі почуття батьків та дітей, які склалися в українського народу впродовж віків і були побудовані на щирій повазі. Заради якоїсь псевдоідеї діти повинні були б перетворитися на маріонетки советської влади. У статті «Рута родини у Советах» [1] родина подається як *консервативна твердиня старого порядку*, а діти повинні наглядати за своїми батьками і доносити на них.

Критиці радянського ладу присвячена стаття «Життя відкинуло советський «новий» лад», в котрій редакція «Жінки» намагається обґрунтувати хибність теорії комунізму, який знищує усе на своєму шляху, знищує людину, її людське обличчя: «У всіх ділянках життя советська влада, котра проголосила всюди свободу та рівність прав у часі диктатури анулює свої попередні постанови» [12, с. 4].

У наступному місячнику Союзу українок «Світ українки», що виходив 1938 року редакція постійно критикує советську і царську владу. Цій тематиці присвячені статті: «Політика тимчасового уряду», «До біжучої хвилі» [11] в яких редакція висловлює свій погляд на історичні події. Критикують автори революційну політику нового уряду, котрий нічим не відрізняється від російського, а турбота про українську державу трактувалася цією владою як злочин великої ваги. З сумом часопис констатував той факт, що надії українців, що піддалися російській владі не виправдалися: замість автономії України – знову нове рабство і залежність.

Наступне видання «Українка», що виходило після конфіскації «Світу українки» майже повторило долю свого попередника. Вже у першому числі редакція друкує націоналістичний матеріал «Було це 22 січня 1918 року» [12]. Цей матеріал викликав негативну реакцію з боку польської влади. На часопис одразу посипалися звинувачення і заборона, почалися конфіскації матеріалів. Але цього разу польська влада не обмежилася тільки конфіскацією. Активісток Союзу українок почали арештовувати, кидати до в'язниці, а саму організацію на кілька місяців зборонили.

У цьому ж трагічному першому числі був надрукований матеріал «Що діється у світі?» [12]. Редак-

ція критикує большевицьку владу за гніт народів. Постає образ *большевицької влади* як великого, нещадного тирана, що обіцяв трудовим масам широкі свободи й достатки, а насправді закріпив гніт, неволю і визиск, яких не бачив світ.

Окрім того, на сторінках цього часопису повстає вперше образ українського Голодомору 1932 – 1933 років і його штучна основа. Саме у рубриці «Що діється у світі» йшлося про те, що Галичина активно допомагала Східній Україні побороти біду і тодішній канцлер Німеччини Адольф Гітлер перерахував свою річну зарплатню для голодних українців. При церквах створювалися пункти допомоги голодним українцям. Критичні матеріали друкованих органів Союзу українок про Голодомор розвінчують багато радянських стереотипів, що зараз намагаються нав'язати українській громадськості. Союз українок відверто говорить про брехню і жорстокість советів, де згадуються ті лицеміри, що намагалися приховати правду.

Тема Голодомору порушувалася не тільки пресою Союзу українок, а й коломийським часописом «Жіноча воля» за 1933 рік. Цей часопис називають «симпатиком Союзу українок», хоча часопис не був друкованим органом Союзу українок. Тематиці Голодомору присвячені такі публікації: «Жахливі вістки з Великої України», «Піднесімо голос однодушного протесту», «Україні знову загрожує голод», «Голод в Світах», «Голодні бунти». На шпальтах політичного коломийського часопису запроваджені редакційні відділи: «Жахливі вістки», «На Великій Україні», в яких читачам журналісти повідомляли страшні новини про большевицьку тоталітарну політику. Перші публікації «Жіночої волі» про голод на Великій Україні знаходимо протягом 1932 року: «Голод у Советській Росії» зростає. Починаються голодові розрухи. Поліція розганяє голодних. Багато є потурбованих і арештованих» [3, с. 7].

«Про страшне положення українського народу на Великій Україні – заговорив уже весь світ. До нас здавна приходили глухі чутки про страшні речі, що там діються, але на жаль і диво, багато серед нашого народу, особливо серед молодшого покоління, вірило байкам про той рай, що його ніби то створили більшовики українцям, – про українську селянсько-робітничу державу без пана. І навіть з того відділеного ніби муром краю почали доходити відомості про невисказане горе нашого селянина на Великій Україні. Світ довідався про опустілі села, бо люди вигинули з голоду або повтікали в світ шукати прошеного хліба. Жахнувся весь світ на вістку, що на тій Україні, що була невичерпним шпіхліром для широкого світу, з голоду люди одні одних їдять. Дійшли страшні вісти, що третина населення України чи то вигинула чи вистріляна, чи вимкнена по тюрмах, чи вивезена на вигнання, а передові українці, як поет М. Хвильовий і недавній комісар (міністр освіти на Україні) М. Скрипник

з горя і розпуки наложили на себе руки. Аж тоді ці українські проповідники більшовизму серед нашого народу поза границями схаменулися, прозріли і з жахом побачили: скільки лиха накоїли вони серед народу через своє засліплення!» [2, с. 2].

Надмірна емоційність матеріалів у висвітленні Голодомору малювала в уяві читача страшні картини людоїдства: «Трапляються нечувані в цілім світі випадки людоїдства. Мати забиває дитину сусідки, щоб її трупом нагодувати свою власну. Сини кидаються на батька з ножами, щоби видерти від нього кусень хліба, який він заховав перед ними, бо страшно йому було самому вмерти від голодової смерті» [4, с. 2].

Критиці більшовицької влади присвячені матеріали надруковані значно пізніше, за 1936 рік, які друкувалися у відділі редакції «На Великій Україні», наприклад, більшовицькому опорі патріотичних сил: «На Великій Україні» раз у раз викривають нові українські націоналістичні, патріотичні змови проти більшовиків. Не бракує їх навіть у червоній армії. Видно, там народові вже добре допекла більшовицька влада, що люди бунтуються, їх арештують, судять, карають...» [5, с. 12], чи загрози нового голоду: «Як відомо нашим читачкам, більшовики не мають свого зняряддя і Україні знову загрожує голод. І доки ворог знущатиметься над нашим народом?» [6, с. 20].

Часопис часто публікував матеріали про новини на Великій Україні під рубрикою «Ріжне». Часто це були невеликі інформаційні замітки про диктаторський режим більшовицької влади, в якому редакція відверто повідомляла про лицемірство радянського червоного раю. Редакція непримиренно ставилася до переслідувань українців, називає більшовиків «ворогом нашого народу», вказуючи на підсвідоме бажання галицького жіноцтва до об'єднання українців по обидва боки Дніпра. Редакція бачила український народ, попри поділ між імперіями і «хижою» владою, цілісною нацією. Більшовики та їхня політика, а також царська Росія з її шовінізмом і непримиренним ставленням до української національної ідеї на шпальтах патріотичних часописів Союзу українок і жіночих часописів-симпатиків мали негативний образ, підкреслювалася їхні: «хижість», «ворожість», «неправдивість», «брехливість», «вищість над українським народом».

У статтях подана широка картина масових безчинств тоталітарних режимів, Голодомору, політичних переслідувань українців. Була розкритикована ідеологічна пропаганда влади, що знищувала, використовувала невинних дітей і людей, а прикривала це все гуманністю, добротою влади, а насправді мала на меті знищити усе українське, вбити національне і поховати мрії українського

народу про свою власну самостійну державу, соборну та об'єднану із центром у Києві.

Висновки. Жіночі часописи відверто розповідали про трагедію українського селянина – Голодомор 1933 року, який штучно організувала сталінська диктатура. Жахливі картини селянської трагедії на шпальтах жіночих часописів правдиво показували усі звірства більшовицької влади, попри те, що закордонні часописи інколи ігнорували цю тему, побоюючись Радянського Союзу. Поряд з тим, українські політичні жіночі часописи відверто викривали брехливість іноземних видань про українську трагедію, коли вони намагалися приховати усі масштаби злочину.

ЛІТЕРАТУРА:

1. *Жінка*. 1936. Ч. 18.
2. *Жіноча воля*. 1933. Ч. 16.
3. *Жіноча воля*. 1933. Ч. 2.
4. *Жіноча воля*. 1933. Ч. 20.
5. *Жіноча воля*. 1936. Ч. 7.
6. *Жіноча воля*. 1936. Ч. 8–9.
7. *Жіночий вістник*. 1931. Ч. 2.
8. *Жіночий вістник*. 1938. Ч. 1.
9. Передирій В. А. Галицька періодика для жінок: становлення, розвиток, проблематика (1853–1939 рр.). *Збірник Праць науково-дослідного центру періодики*. Вип. 2. 1995. С. 44–63.
10. Передирій В. А. *Часописи «Союзу Українок» і національно-визвольний рух у Галичині (1922–1939). Українська періодика: Історія і сучасність: тези доп. і повід. Всеукр. наук.-теорет. конф. (9-10 грудня 1993)*. Львів, 1993. С.64–68.
11. *Українка*. 1938. Ч. 1.

REFERENCES:

1. *Zhinka*. 1936. Ch. 18. [in Ukraine]
2. *Zhinocha volia*. 1933. Ch. 16. [in Ukraine]
3. *Zhinocha volia*. 1933. Ch. 2. [in Ukraine]
4. *Zhinocha volia*. 1933. Ch. 20. [in Ukraine]
5. *Zhinocha volia*. 1936. Ch. 7. [in Ukraine]
6. *Zhinocha volia*. 1936. Ch. 8–9. [in Ukraine]
7. *Zhinochyi vistnyk*. 1931. Ch. 2. [in Ukraine]
8. *Zhinochyi vistnyk*. 1938. Ch. 1. [in Ukraine]
9. Peredyrii, V. (1995). *Halyska periodyka dlia zhinok: stanovlennia, rozvytok, problematyka (1853–1939 rr.)*. [Galician periodicals for women: formation, development, issues (1853–1939)]. Lviv. *Zbirnyk Prats naukovodoslidnoho tsentru periodyky*. Vyp. 2. S.44–63. [in Ukraine]
10. Peredyrii, V. (1993). *Chasopysy «Soiuzu Ukrainok» i natsionalno-vyzvolnyi rukh u Halychyni (1922–1939)*. [Magazines of the Union of Ukrainian Women and the National Liberation Movement in Galicia (1922–1939)]. *Ukrainska periodyka: Istoriia i suchasnist: tezy dop. i povid. Vseukr. nauk. – teoret. konf. (9–10 hrudnia 1993)*. Lviv, S. 64–68. [in Ukraine]
11. *Svit ukrainky*. 1938. Ch. 1. [in Ukraine]
12. *Ukrainka*. 1938. Ch. 1. [in Ukraine]

Criticism of Russian policy and coverage of the holodomor in the pages of political women's public editions in Galicia in the twenty-year war

Pavliukh Mariia Vasylivna

PhD in Social Communications,
Assistant at the Department
of International Information
Lviv Polytechnic National University
St. George Sq. 3, Lviv, Ukraine

The urgency of the topic is due to modern political science, gender and national studies of women's movements in European countries, including the Ukrainian women's movement, which in the first half of the twentieth century became part of the liberation movement of the Ukrainian nation in the struggle for their state. The nature of the Ukrainian women's movement, active participation and involvement of women in social and political events in Galicia turned it into an active part of the liberation movement in western Ukraine. Women's political publications sharply criticized and condemned the aggressive policy of tsarist Russia, and later, Soviet, towards Ukraine. The topic of the Holodomor was presented widely and deeply by political women's publications in Eastern Galicia, exposing the lies of foreign magazines that tried to ignore the great tragedy of the Ukrainian people.

The aim of the study. The main topics of the press of the Union of Ukrainian Women and the sympathy of this organization of the Kolomyia magazine «Zhinocha volia» are analyzed. Several forms and types of struggle and resistance of the Ukrainian women's movement in Galicia to Russian chauvinism and totalitarian policy are singled out. Discriminatory terminology is given in articles about Russia's policy of aggression against Ukraine. There is an emotional tone in the exposing publications of Russian chauvinist policy on the Ukrainian issue. The analysis of several program publications of women's political periodicals is carried out. The general tendency of development of the totalitarian system in the Soviet policy of the Russian chauvinists is traced.

Research methods. The study used a set of general and special methods: the method of conceptual analysis in determining the women's movement as part of the general liberation movement in Galicia in the first half of the twentieth century; thematic analysis in determining the open topics of women's political publications; synthesis in the study of methods and forms of struggle of active women for their rights and for the rights of the native nation.

Results and conclusions. The Ukrainian national idea is the main idea and conscious concept of women's political periodicals, which was expressed in the opposition of active women to Russia's policy of aggression. The free and independent Ukrainian nation in its own state has become the national and political ideal of women's periodicals.

Key words: *Ukrainian women's movement, press of the Union of Ukrainian Women, national identity, Ukrainian national idea, national ideal, women's periodicals, liberation movement.*